

Ontwerpen om iets in gang te zetten

Opgetekend door Elsbeth Grievink, Winter 2011

Sophie Krier (1976) is ontwerper, gevestigd in Rotterdam. Ze werkt en doceert over heel de wereld, ontwerpt tentoonstellingen en evenementen, maakt films in eigen beheer en ontwikkelt publicaties en symposia. Een gesprek over haar werk en motieven.

Wat drijft jou om te doen wat je doet?

'Ik heb een enorme behoefte om te leren, om te reizen en om mensen te ontmoeten. Ik hou ervan me in mijn werk op onbekend terrein te begeven. Wanneer ik van een onderwerp weinig af weet, zoek ik een team van experts bij elkaar, dat mij adviseert en mijn onderzoek verrijkt. Na verschillende werkvormen uitgeprobeerd te hebben, ben ik erachter gekomen dat ik graag per project tijdelijke samenwerkingsverbanden aan ga. Mijn atelier fungeert daarbij als thuisbasis.'

Je noemt jezelf kortweg ontwerper. Maar ontwerper waarvan?

'Ik ontwerp niet zozeer fysieke dingen maar momenten, met alles wat daarbij hoort: de inrichting, de programmering, de identiteit, de weg ernaartoe, de herinnering achteraf. Je zou het zelfs het ontwerpen van een moment kunnen noemen... Design, film en tekst: dat zijn de drie media waarmee ik werk. Onder design versta ik zowel onderzoek als productie: tentoonstellingen ontwerpen, evenementen ontwikkelen, publicaties maken, symposia samenstellen. Het zijn allemaal verschillende manieren om een verhaal te vertellen, waarbij ik steeds andere materialen gebruik. De ene keer zet ik een ruimte in, de andere keer beeld, geluid of taal. Waarom kies ik de ene keer voor een lezing en een andere keer voor een decor? Ik werk graag van binnenuit, vanuit een inhoud. Waarmee ik bedoel dat de conclusies

uit mijn onderzoek de aanleiding zijn om voor een bepaald medium te kiezen. De ontwerpoplossing vraagt steeds om een andere vorm.'

Wat betekent ontwerpen voor jou?

'Ontwerpen is bemiddelen. Er doemt een vraag op en als ontwerper ga je zoeken naar antwoorden. Maar eerst kijk ik of de vraag die gesteld is, wel de vraag is die gesteld moet worden. Ik stap alleen in een project als er ruimte is voor onderzoek. Onderzoekend ontwerpen, betekent voor mij: je oordeel uitstellen en ruimte maken voor experiment. Accepteren dat je niet weet waar het eindigt.'

Atelier Sophie Krier doet heel veel verschillende dingen, van tentoonstellingen tot films en onderwijsprojecten. Hoe verhouden deze activiteiten zich tot elkaar?

'Mijn werkwijze vormt de rode draad. Van de manier waarop ik de probleemstelling bevrage tot de wijze waarop ik onderzoek doe, namelijk door alle facetten van de situatie in kaart te brengen: het maakt allemaal deel uit van mijn ontwerpproces, met steeds verrassende uitkomsten als resultaat. Aan de hand van de uitkomsten bepaal ik welke vorm nodig is om de gegeven situatie op te lossen of uit te dagen. Met uitdagen bedoel ik dat een situatie soms van een andere kant bekeken kan worden. Zo heb ik, na aanleiding van mijn onderzoek naar de nut van tijdelijke kunst in de veranderde dorpskern van Nieuw-Vennep, besloten om met de bouw samen te werken, die vanwege langdurige werkzaamheden een bron van overlast was voor de buurt. Dankzij mijn interventie, een openluchtbioscoop [Lang Leve De Tijdelijkheid, 2008, red.], kregen de bewoners tijdelijk hun verloren openbare ruimte terug. Mijn ontwerppraktijk richt zich dus niet alleen op een eindproduct, maar ook op de weg ernaartoe – Hoe betrek je mensen bij een

ontwerp? Hoe kan het ontwerp groeien? - en het traject daarna - Hoe wordt een ontwerp gebruikt? Hoe kan het onderhouden worden? Hoe verloopt de levenscyclus ervan? Het is belangrijk om af te stappen van het idee dat een vraag is opgelost wanneer een ontwerp wordt aangeleverd. Nee, het echte werk begint pas als het ontwerp er ligt. Dan gaan mensen het gebruiken en erop reageren. Ik ontwerp om iets in gang te zetten. Ethiek is dus een belangrijk fundament van mijn werk. Ontwerpen zou je kunnen beschrijven als beeldhouwen aan gewenste waarden en gebruiken. Ik wil me bezighouden met onderwerpen die ik belangrijk vind.'

Je werk lijkt heel erg idealistisch. Hoe praktisch is dit?

'Ik zou mezelf niet labelen als 'duurzaam ontwerper', omdat ik niet van categorieën hou, maar ik werk zeker op een duurzame manier: ik probeer alleen te ontwerpen wat nodig is, waarbij ik veel aandacht schenk aan de sociale dimensie van een bepaald vraagstuk. Alleen ontwerpen wat nodig is, betekent soms dat je iets níet moet ontwerpen. Zo heeft John Körmeling ooit een ontwerp ingeleverd met de titel 'géén brug', omdat uit zijn onderzoek bleek dat de vraag naar een brug ongegrond was. Om een voorbeeld uit mijn eigen werk te noemen: het CBK Utrecht vroeg mij in 2010 om mee te denken over de ontsluiting van een stuk agrarisch gebied met natuurbestemming, gelegen in het Groene Hart: [De Bovenlanden](#). De vraag richtte zich op de recreatieve en beeldende invulling van dit toekomstig natuurgebied. Er was behoefte aan ideeën over onder andere wandelpaden. Ik besloot, samen met ontwerper Henriëtte Waal, eerst het gebied te gaan verkennen en met de huidige gebruikers te gaan praten. De interviews hebben we verwerkt in een boek, waarin ook een nieuwe kaart van het gebied is opgenomen. De kaart verbeeldt de rijke cultuurhistorie van De Bovenlanden.

Onze conclusie luidde: het gebied is relatief klein maar ook heel bijzonder, de taak van ons ontwerp is om het nog bijzonderer te maken. We hebben voorgesteld om het gebied exclusief te maken, door het open te stellen voor geïnteresseerden, die er straks onder begeleiding van gidsen (de huidige boeren en bewoners), avonturen kunnen beleven. Daarmee trek je de écht toegewijde bezoeker, door ons als liefhebber aangeduid, en niet als ‘doorsnee recreant’. We zeiden in feite ook: doorkruis het gebied niet met de gangbare (fiets)paden zoals in het plan stond aangegeven. De reden daarvoor was ons aangereikt door één van de betrokken boeren, die in een van onze interviews zei: “Van doodlopende paden krijg je liefhebbers.” Onze uitspraak was dus niet direct een antwoord op de vraag van opdrachtgever. Maar, bleek uit het feit dat wij de pitch gewonnen hebben, wel een basis om verder met elkaar in discussie te treden over de gewenste identiteit van het gebied. Op dit moment [Januari 2011, red.] loopt het inspraakproces rond het inrichtingsplan voor het gebied. Een plan dat zowel steun als weerstand oproept bij bewoners. Een definitieve beslissing over de paden is er nog niet, maar we blijven in gesprek met alle partijen en hebben ruimte gecreëerd om met de ligging van paden te experimenteren, door middel van de avonturen die we het komend jaar, samen met de gebruikers van het gebied, gaan ontwerpen. Dat bedoelde ik eerder: ontwerpen is bemiddelen. Maar tegelijk is het de kunst om je ideeën heel scherp te houden en te waken voor zwakke compromissen. Het gaat erom dat je positie inneemt binnen een krachtenveld, en deze positie steeds herziert en bevecht.’

Je ontwikkelt ook projecten op eigen initiatief. Wat wil je hiermee bereiken?

‘Naast mijn werk in opdracht, vind ik het belangrijk om fundamentele aspecten van het ontwerpvak te verkennen. Dit zijn onderwerpen waar ik

zelf nieuwsgierig naar ben. Zo lag mijn focus in 2003 op samenwerken. Ik wilde weten of samenwerken tot een nieuwe ontwerptaal kon leiden. Onder de naam 50/50 heb ik met 35 collega-ontwerpers een collectie objecten geproduceerd. Ieder object was door meerdere mensen ontworpen. De afzonderlijke handschriften bleven zichtbaar, wat de ontwerpen een veelzijdige identiteit gaf. De 50/50 Chandelier bestond bijvoorbeeld uit een ring met daarop acht totaal verschillende lampekapotwerpen.

Een jaar later heb ik samen met Sacha Winkel het project *Nuits Blanches* opgezet. We wilden een ontmoetingsplek creëren, dat het niveau van een beurs of conferentie overstijgt. Een moment waarop je vakgenoten kunt ontmoeten en écht tijd met elkaar door kunt brengen, op een inspirerende manier. We hebben het tijdslot van de nacht uitgekozen om mee te experimenteren. In een leegstaande ruimte in de buurt van een groot festival of beurs, konden bezoekers genieten van locatietheater, muziek en film en vervolgens overnachten in speciaal daarvoor ontworpen slaapzalen. Als je elkaar in pyjama hebt gezien en samen aan het ontbijt zit, dan zie je écht wie je voor je hebt. Door het persoonlijke contact krijg je intuïtieve informatie over elkaar, die je op een beursvloer nooit verkregen zou hebben. *Nuits Blanches* ging uit van de kracht van persoonlijk contact voor een duurzaam netwerk.’

Welk project is het meest exemplarisch voor jouw werk?

‘Sinds herfst 2010 breng ik tweemaal per jaar *Field Essays* uit, een onderzoek in publicatievorm waarin ik de motieven van vernieuwde ontwerppraktijken inzichtelijk maak. *Field Essays* komt voort uit mijn behoefte om het ontwerpproces te emanciperen uit zijn traditionele rol, ‘achter de schermen van het eindproduct’. Ik zoek daarbij naar een manier om de werkwijze van de gekozen ontwerpers zo goed mogelijk in beeld te

brenge. Ik doe dat door de ontwerpers vragen te stellen, hun manier van werken te analyseren en te beschrijven, en hier een passende documentatievorm bij te zoeken. Ik kies voor ontwerpers die iets bij mij losmaken. Zoals het duo LucyandBart [Lucy McRae en Bart Hess, red.]. Ik werd in eerste instantie ongemakkelijk bij het zien van hun werk. De 'human enhancements' die zij letterlijk op de huid vormgeven zijn zeer esthetisch maar ook verontrustend: ze roepen allerlei vragen op over wat het betekent om mens te zijn, en waar de grens ligt met de dierlijke, plantaardige of technocratische wereld. Field Essays kun je zien als een soort journal, vanwege de aandacht voor reflectie. Voor het nulnummer Pick of Sticks heb ik filosoof Marek Pokropski gevraagd om een essay over het fenomeen 'belichaming' te schrijven. Zijn essay biedt een theoretische kader aan het werk van LucyandBart.'

Je benoemt film als tweede werkgebied van je praktijk. Wat betekent film maken voor je?

'Films maken is een manier van schetsen voor mij. Mijn video's zijn visuele studies. Zo is Lieve (2006), een studie naar de belevingswereld van het schrijven. En Garde (2003) is ontstaan in reactie op de geschiedenis van Fort Asperen en geïnspireerd op het scherm, dat ik destijds beoefende. Het liefst zou ik elke maand een beeldverhaal maken over een bepaald onderwerp. Op het moment liggen er twee filmprojecten op de plank: een portret van mijn opa, die kleermaker was en amateurfilmmaker, en een beeld essay waarin ik yoga en acrobatiek beoefen in verschillende landschappen. De laatste film gaat over de vraag: hoe verhoud ik mij tot de wereld en andersom? Ik ben op dit moment een mooi boek over deze wederzijdse afhankelijkheid aan het lezen, You are Therefore I am van Satish Kumar.'

Je gaf tussen 2004 en 2009 leiding aan de afdeling designLAB aan de Gerrit Rietveld Academie in

Amsterdam. Waarom heb je het onderwijs verlaten en heb je plannen om terug te keren?

'Ik ben er in 2009 mee gestopt om me volledig te kunnen concentreren op mijn eigen ontwerp-praktijk. Ik geef nu over de hele wereld lezingen en workshops, en deze ad hoc vorm van onderwijs bevalt me erg goed. Het geeft mij veel energie. Ook ben ik nog steeds bezig met het idee van de Reizende Academie, een begrip dat tijdens een academiebrede brainstorm is ontstaan. De kern van nomadisch onderwijs is dat je de culturele en sociale dimensie van het leerproces centraal stelt. Op reis ben je niet alleen student of docent, maar vooral mens, buitenlander en deelnemer: je wordt dus op al je eigenschappen aangesproken. Een vorm die ik vaak uitgeprobeerd heb, is met (ex)studenten naar een plek gaan en op die plek reageren; dit is een vrij direct, intuïtief proces. Ik schrijf hierover in de stukken Impossible Gods (2008), over een verblijf van zes weken in Kathmandu, en in Here and Nowhere Else (2011), over een werkperiode van drie maanden in Casablanca. De komende jaren ga ik met nieuwe vormen en partners experimenteren, met het doel om een nomadisch campus op te zetten als –bewegend!– instituut. Een persoonlijk instituut zonder vast gebouw of medewerkers, maar gedragen door meerdere opleidingsinstututen en lokale initiatieven in en buiten Nederland.'

Hoe ziet jouw ideale praktijk eruit?

'Waar te beginnen? Het liefst ben ik met één onderwerp bezig, zodat ik tijd heb om diep in de materie te duiken en zodat mijn opdrachten elkaar kunnen bevruchten. Field Essays biedt mijn praktijk een ruggegraat, doordat het mij dwingt om te reflecteren op wat ik doe en wat er om me heen gebeurt. Film is een plek waar ik, los van bindende voorwaarden en alledaagse logica, mijn handschrift en beeldtaal kan ontwikkelen. Er is geen onderwerp waar ik me als ontwerper

niet aan zou willen wagen. De komende tijd ga ik mij bezighouden met het dilemma van stedelijke vernieuwing versus stadsleven en het letterlijk activeren van wereldburgerschap op straat-niveau. **Tijdelijkheid** blijf ik als werkgebied heel spannend vinden, omdat het ruimte biedt voor experiment. Als iets voor tijdelijk is, is men vaker geneigd om het uit te proberen. Het toetsen van een ontwerp aan de realiteit is een cruciale en ondergewaardeerde stap. Een radicaal ontwerpvoorstel voelt uiteindelijk niet radicaal als je er stap voor stap naartoe werkt: dit bewijst dat er veel meer kan dan we geneigd zijn te denken. Het omarmen van tijdelijkheid is daarmee een manier om verandering te vieren. De publieke ruimte vind ik fascineert me zowiezo: het is een plek waar allerlei belangen en waarden samenkomen en dus ook in potentieel conflict met elkaar staan. Het is de moeilijkste ruimte om mee aan de slag te gaan. Ik zie het als een uitdaging om dit krachtenveld in beweging te brengen door positie in te nemen met mijn ontwerpen. Wat in het publieke domein gebeurt, raakt ons tenslotte ook allemaal in onze persoonlijke overwegingen.'

Archief

www.sophie-krier.com

Lopende projecten

www.sophie-krier.blogspot.com

